

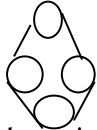

**UNITING CHURCH IN AUSTRALIA: LOTU COKOVATATIKO E OSITERELIA
KONIFEREDI NI VITI: KEI NAI VAVAKOSO LOTU E SO...**

Feb 10, 2019: Sa vakaraitaki Koya na Kalou ena bula nei Jisu- Epiphany V : Nodai naki meda veikilai dina sara [bonding-gathering and knowing each other-Base 1], me vakatorocaketaki ka vakavou ni noda bula vakayalo. Affirmation-sharing our spiritual journeys-Base 2] kei na noda cakacakataka se vakadewataka na veika eda sa rawata [caring/sharing-Base 3]. Sa vaka na qito na Baseball ka va na kena i cegucegu; e tolu na naki ni noda veitokani. Ni rawa kece eda sa rawata e dua na kai ka eda sa yacova nai naki ni qito se veitokani [Home Base].

NODA VEIKILAI

Me vakayacori e dua na porokaramu ka rawa ni vukea na noda veikilai vinaka. Eda soqoni, lululu, veitalanoa ka veiwasei talanoa. Tekivu na soqo ena gunu ti se qai vakayacori ni oti na vuli. Me dau qarauni na vakayagataki ni sevusevu me kua ni vakadaroya na mai lotu ena Siga Tabu kei na nomu cakacaka

NODA BULA VAKAYALO

1. Ena macawa oqo Siga ni Turaga 10 Feperueri, 2019 eda na goleva kina na:

A. Ai Vakamacala me baleta nai Vola nei Aisea: E vica na vakasama bibi meda vulica: 1. Erau parofisai vata ko Aisea kei Maika. Nai balebale ni yacai Aisea: vakaIperiu ‘Yahweh is salvation,’ se ‘Na Kalou na Vu ni bula,’ se ‘na Kalou na Vu ni Veivakabulai’. Ea parofisai tiko mai Jerusalemi ko Aisea, ka vakadeitaki ni kawa talega vakatui. Eso na parofisai nei Aisea e kune talega vei Maika baleta ni rau gauna vata; ko Aisea e parofisai tiko e Jerusalemi, ko Maika ena taudaku ni koro levu ko Jerusalemi. 2. Sa dina ga ni tu taumada nai vola nei Aisea kei na vo ni Vola Tabu Makawa [Tanakha], nai vola nei Aisea ea kunei ena dua nai binibini vola mai na veidelana ena Waitui Mate ena 1946-8, ka kunei tale tiko eso nai vola ena 1956, me yacova sara mai na 2017. [Dead Sea Scrolls-Nai Vola Vivigi mai na Delana ena Waitui Mate, eso nai vola vivigi oqo ea kunea taumada e dua na dauvakatawasipi ni Bedouin ena Wadi Qumran ena baba ena West Bank ena bati ni wai na Joritani. E rairai ea volai ena 100 BC/BCE, ka sa makawa sara mai na kena ea vakadewataki kina nai VTM vakavavalagi [Revised Standard Version]. E talei dina ni vica ga na duidui lalai e kune kina, ka sega ni vakalega sara nai vavakadewa eda wilika ka tauri mai na Masoretas Text ko ya ena 6-9 na yabaki drau, ka rauta na 600- 900 AD/ACE. Me vakaruataki tale, e lailai sara na duidui e kune kina. Ni so na duidui lalai e tu ena vakadewa eda wilika, ka sa vinaka kina meda kila na tikina oqo. Era a vakayagataki ga na Masoretas Text e vuqa nai vakavakadewa ka okati kina na Revised Standard Version [NRSV] kei na so tale nai vakadewavou ni VT me vakarawarawataka na kena wiliki. Ena vosa vakaViti, eratou sa vakayagataka na Bible Society e rua na kenai vakadewa. E 9 tale na yavu e dauvakayagataki me vakadewataki kina nai Vola Tabu: me vaka na yavu [sources] mai na vosa vaka Iperiu, Arameiki [Aramaic- na vosa e dauvakayagataki ena veisiga vakaIperiu], vosa va-Kirisi, vosa vaka-Latini, vosa vaka-Siria; na veivosa oqo era vakayagataki me vakadewataki mai kina nai VT; sa yaga meda kila tiko na tikina ko ya. Sa kenai balebale ni ko wilika e dua nai vakadewa ni Vola Tabu mo kila

tiko ni sa tu na duidui lalai baleta ni ko ira na dauvakadewa era vakayagataka e duidui na kena yavu, ko ya ena vosa vaka kalperiu, vosa vaka Arameiki, vosa vaka Kirisi, vosa vaka Siria se vosa vaka Latini. 3. Nai VT e sega ni volai me yakawase ka vakatikina [me vaka na wase 60: tikina e 1-6], me vaka eda raica enai VTM kei nai VTV ena nodai VT. Ogo na ka vou ga era bulia ka vakacuruma ko ira na Dau ni VT, ka sa vakayalia kina na kena taladrodoro ena noda wilika. Ia sa yaga talega baleta ni dauvukea na noda wiliki na vanua eda gadreva. 4. Na Vakatauvatani ni Aisea kei nai VT taucoko: Ena so na rai vakaiVola Tabu era kaya eso na Kenadau nai vakamacala ogo: Na Aisea e 66 na kena wase, e tautauvata kei na 66 nai vola enai VTM kei VTV. Nai vola e rawa ni wasei Aisea ena rua nai wasewase levu :na 39 nai VTM, [1-39] na wase kei na 27 [40-66]. Ogo e tautauvata kei nai VTM e 39 nai vola, kei nai VTV 27 nai vola. Sa talei ogo ni matai ni 39 na wase e tukuna vakalekaleka nai VTM taucoko, kei na 27 na wase e tukuna nai tukutuku vinaka ni VTV. E nai Aisea wase 40 sa tekivu kina na domo mai veikau, ‘Dou caramaka na sala i Jiova...’ [40:3ff; 49:11ff], na vosa ka vakayagataka ko Joni na Dauveipapitaisotaki. Sa tukuna na Dauveiqaravi [Nai Vakabula Daurarawa-Suffering Servant, ka lumuti ena Yalo Tabu, 52:13ff], ka sucu [49:5ff], mate ena vukuda na tamata, ka vakaturi cake tale mai na mate [52-53]. Tarava na nona vakaroti na tamata vakabauta, “Meda sai vakadinadina me yacova nai yalayala kei vuravura,” [62,63,65]. Sa la’ki tini ena Nona kaya na Kalou, ni sa vakavouya na ka kecega [na Kalou] ena “lomalagi vou kei na vuravura vou,” [65:17;66: 22]. Sa rawa nida kaya ni vola nei Aisea e tautauvata kei nai VT taucoko, ka sa vakalailaitaki, [miniature Bible]. Ni da dikeva vinaka nai vola ka me umani vata na vakasama e talei sara ni 40-66 e rawa ni wase tale vakatolu: 40-48: na soli ni veivakacegui vei ira sa kunea na bula dredre kei na rarawa; 49-57:na vakasama ni Dauveiqaravi ni Kalou, ea mate, ka qai tucake tale; 58-66: na veika sa bera mai, na lomalagi vou kei na vuravura vou [65:17;66:22], na Nona veilewai kei na Nona vakarokorokotaki na Kalou [66:ff]. Sa okati kina na vosa rogolevu nei Jisu enai tekivu ni Nona veiqaravi, [61:1-4; Luke 4:16-19]. 5. Na kena wasei ni veiwase kei na veitikina kei na kena umativata na vakasama, sa koto kina na nodrai naki na vola, me vaka eda vulica ena vuli VT. Na kena wasewasei nai vola sa baleta e rua na vuna: sa ologi vata kina ni vakasama, rua, me vakarawarawataka kina vei keda na noda wilika ka vulica. Me vaka ogo:taumada e wasei vakarua 1-40 kei na 41-66; ena gauna ogo e rawa nida wasea vakatolu ka tukuna na uma ni vakasama kei na gauna era dui volai kina: 1-40, 41-55 kei na 56-66. Nai Matai ni Aisea, kei nai Karua ni Aisea [Second Isaiah], kei nai Katolu ni Aisea [Trito Isaiah], me vukea na noda wilika, ka vakadikeva vakavuku, vakavinaka talega. Nai vakamacala e cake sa na vukei keda ga ena noda wilika meda kila vakavinaka na Vosa ni Kalou ka vakadewataka ko Aisea na Parofita.

A. Aisea 6:1-8 [9-13]: I. Na wase 1-5 e vakaraitaka na gauna e parofisai tiko kina ko Aisea e Juta kei Jerusalemi ka veidonui kei ira na tui ogo: Usaia, Jocami, Easi kei Esekaia. Ena wase 6 sa tekivu me tukuna kina na kenai tekivu ni nona parofisai, koya na gauna a mate kina na Tui ko Usaia ena 740 BC/BCE me vaka e tukuni ena tikina 1 [qai wilika talega na II Veigauna 26:16-21]. II. Eda raica nai yaloyalo ena nona tiko e Vale ni Soro ko Aisea ka raica na raivotu ni veika vaKalou me vaka na agilosi [messengers] ni Kalou ena nodra dui serau kei na nodrai ukuuku ka sa vakaraitaka ga na nodra

vakalagilagia na Kalou ni ra kaya, ‘E dodonu, E dodonu, E dodonu...’ [Holy, Holy, Holy]. *Ko ira na Serafimi sai ira na agilosi cecere ni Kalou [raica na Vakatakila 4:6-9], ka kenai balebale “ko koya sa caudre, se kama tiko,” [the burning one], sa vakaraitaka na nodra savasava ko ira era qarava ka vakavolivolita na Kalou, e vaka era waqa tu baleta ni ra tu volekata na Kalou lagilagi oqo. Sa dusia ga na nodra vakacaucautaka na Kalou e Tolu se na Tiko Lewetolu VaKalou [Trinity]. ‘O Koya sa tu tani sara mai nai valavalaca ni tamata; sa kacivaka talega na dina ni Nona Tiko Vakalewetolu [Tamada, na Kalou, Jisu Karisito, na Kalou ea mai Tamata kei na Yalo Tabu, na Yalo ni Kalou, se Yalo i Jisu Karisito na Vu ni Kaukauwa sa tiko kei keda], na Kalou e tolu e duabau ga [Trinity], ka Dodonu, Dodonu, Dodonu [Holy x3]’.* III. Ni ra yavavala na agilosi ka sakure ka vadugu na yavu ni vanua era tiko kina sa qai rogo mai na domo ni Kalou na nona vakaraitaka na dukadukali ni bula ni tamata kei na nodra talaidredre. Sa raici koya ga ko Aisea ena nona dukadukali ena vuku ni nonai valavalaca, ko koya talega sa bula vata kei ira era tamata i valavalaca. Sa veibasai sara kei na Kalou, o Koya sa tabu ka savasava. Sa raica na veika cecere oqo ko Aisea ka vakatauvatana kei na nona bula; sa raica ga kina ni dodonu me vakasavasavataki koya na Kalou. V. *Ea qai savasava ka taucoko ko Aisea ni sa tara na tebenigusuna na qilaiso sa waqa tu se na veivakasavasavataki ni Yalo Tabu, me vakama ka kauta laivi na nonai valavalaca.* Ni sa vakasavasavataki koya na Kalou, sa qai rawa Vua na Kalou me veitalai. Sa talairawarawa na tamata sa vakabulai, ka kaya, “*Koi au oqo ni talai au!*” Ena vakaoqo nai rairai ni sala eda na muria ni sa bera nida talai mai Vua na Kalou meda tukuna nai tukutuku ni veivakabulai nei Karisito Jisu! VI. Na tikina e 9-10 sa dusia tikoga nira sega ni vakarogoca na tamata na ka e vinakata na Kalou baleta ga nira vakadidivarataki, vakamatabokotaki ka yaco mera ca sara. Era sa talaidredre tikoga na matatamata digitaki, ena nodra sega ni vakarorogo ka talairawarawa Vua na Kalou. *Eda sa raica oti ni vakaoqo na tamata sa matata ga nira na totogitaki se vakavulici. Ia nira veisau ka lesu vua na Kalou era na vakalougatataki.* VII. Na 11-13: Era na totogitaki ka kaulaivi mai na nodra vanua baleta na nodra talaidredre. Nai yaloyalo ni rusa ni veikalevu, sa sega ni yali taucoko... Ia ena tubu mai ena dulumi, ena kadre mai kina na coke vou me tomani kina na kawai Isireli. Na na Coke mai na dulumi sa dusi Jisu ena tomana na veikacivi ni Kalou vei ira na Isireli mera kauta mai na Nona veivakabulai na Kalou. Oqo ga nai Nuinui [Hope]

ni tamata. *Sa dusia tikoga ko Aisea na gauna vou e yaco mai ena nona veivakataucokotaki na Kalou...me rau cakacakavata kei na tamata sa kacivi me veiqaravi.*

B: Ai Vakamacala ni Same: *Sa dauvakayagataka vakalevu ko Jisu na Same ena nona vunau kei na nonai vakavuvuli, baleta ga ni sai vakarau ni nodra bula; ena nodra bula vakavuvale kei na lotu mera dau lagata se cavuta na Same. E 150 na Same era a vakasoqoni vata ena dua na gauna balavu, ka ra dau vakayagataka ena nodra: vakacaucautaka na Kalou, ena nodra vakavinavinaka Vua na Kalou, ena nodra tusanaka na nodra vakabauta, ena nodra tukuna na nodra vakanuinui, ena nodra dui rarawataka na tamata yadua na nodrai valavalaca, kei na Nona Dina tu ga na Kalou ni lomani ira ka dauvukei ira talega. Na uto ni Same sai koya na bibi ni nona vakararavi se vakabauta na Kalou na tamata yadua. Sa vinaka talega meda raica kina na nona tukuna vakadodonu na tamata na nona gagadre se cikecike Vua na Kalou. Na Same sa yaga ena draki ni bula kecega eda kila ka sotava na tamata, meda dauvakayagataka me yaga ki na noda bula ni vakabauta! II. Ena vuku ni noda dau taleitaka na Same, ena uasivi meda raica na kenai wasewase e 5 ka muria vinaka nai vola e lima nei Mosese sa vakatokai na Penitatu [Penteteuch-pente-5, teuch- vakaro se lawa]. Na veiwasewase sa dusia vakararaba ga na veikulutaga sa vakabibitaki ena veivola e lima. Sa kenai balebale ko ya ni Same: 1. Same 1-41 ena salavata kei Nai Vakatekivu [Genesis]. Me vaka ga na veibuli ni Kalou enai vakatekivu, na lutu ni tamata enai valavalaca, ka yalataki na veivueti ni Kalou. E levu na Same oqo e tukuni ni a vola ko Tevita ka sa vakaraitaka na nona vakalougatataki na tamata, nona lutu mai na liga ni Kalou, kei na nona vakabulai mai Vua na Kalou. 2. Same 42- 72, na Lako Yani [Exodus], ea vola ko Tevita me baleti Isireli, sa vakarusai ka vakavoui tale. Sa vakabulai Isireli na Kalou, ka sega ni yaga me vaqara tale edua na sala, mera rai ga Vua na Kalou, sai Koya ga na Sala mera vueti ka vakabulai kina. 3. Same 73-89 sa salavata kei na Vunau ni Soro [Leviticus], ea vola ko Esafa kei ira na nona kawa. Sa vakabibitaki kina na Vale ni Soro, na Nona lagilagi na Kalou, sa cecere ka kaukauwa. Sa na gole kina na tamata me vakabulai ka vakarokorokotaka na Yacana Tabu. 4. Same 90-106, Tiko mai na Lekutu [Numbers], era lewe levu era kainaki ni ra vola ka sa baleta na veivekani nei Isireli kei na veimatani tu sa wavoliti koya kei na Nona lewa na Kalou na matani tu ko Isireli kei na veivanua kecega era sa vakarorogo ki na nona lewa. 5. Same 107-150 nai Vakarua [Deuteronomy –deut -2, nomy-lawa] sa kainaki ni a vola ko Tevita ka vakabibitaki kina na Kalou kei na Nona Vosa. Sa levu kina na sere ni veivakacaucautaki, veivakarokorokotaki kei na vakavinavinakataki ni Kalou. E levu na Same oqo era sa volai me lagati ena soKalou, ka sa rawa meda vakayagataka talega meda lagata Vua na Kalou, se meda vola eso nai vakarau ni soKalou me salavata kei na veiSame oqo. 6. Na Same 138 e tiko enai kalima ni wasewase 107-150, ko ya ni sa veisereki na Kalou me ia tikoga vua na vakacaucaua kei na vakavinavinaka...na veika kece e tu veikeda me sala ga ni noda qarava na Kalou.*

B. Same 138: I. E dua na Same i Tevita totoka ka vakaraitaka na nonai tovo na Kalou: sa raica na ka kecega, sa sega ni dua na ka e vunitaki vua; sa kila na ka kecega, sa sega ni dua na ka e vuravura kei lomalagi me sega ni kila; sa tu vua na kaukauwa kecega eda kila se eda sega ni kila na tamata; sa tiko ena veiyasana kecega. II. A cava me cakava na tamata? Me ia ga na vakavinavinaka na tamata vua na Kalou ka duavata kei na veika buli kecega me vakavinavinakataki na Kalou levu oqo ena vuku ni nona veivakabulai. Na tikina 7-8 sa dusia nai yaloyaloma ni Kalou Dauloloma, ko koya sa sabaya na gasauvidi nei vunika ena dua na ligana na ka roqoti keda ena ligana i ka rua. Sa kilai keda yadua na Kalou; sa tiko vata kei keda. Na Daunisame, na parofita

kei ira na yalosavasava era sa vakadeitaka na nona tikoga na Kalou kei keda; mai muri sara a kaya o Jone Wesele ni vakarau lako yani mai na vuravura oqo, “Sa ka talei duadua ni sa tiko vata kei keda na Kalou.” III. Sa nodai tavi ga meda kerea na Kalou Dauloloma oqo me vakayacora ka vakaoti na nona cakacaka loloma ki na noda dui bula. Sa tawa mudu nai solisoli loloma levu ni Kalou vei keda, sa kauwaitaki keda ka sega sara ni laivi keda. O keda ga meda kilai Koya ka vakabauti Koya.

C. Nai Vakamacala me baleti Koronica: *Ko Koronica [Korinica] e tara toka ena dua na delana rabalailai ka wasawasa ruarua na yasana ka rawa ni tavo na waqa lalai ka usai voli se talaci kina nai voli mai na dua na yasana ki na yasana ka dua ka vakavodoki tale ena dua na waqa. Nai yau me kau vaka ki Itali se na kena me kau vaka ki na Wasaveimama [Mediterranean]. Ena vukea nai voli me kua ni sokotaki vaka ki Kiriti de na luvu kina na waqa ena cagilaba se kasa ena cakau. E a tovolea taumada ko Julius Caesar me kelia baleta ni 200 na maile [400 na kilomita] me vakarawarawataka na sokotaki ni yau. Ia a qai tekivutaka ko Niro na tui Roma ena 66 CE me taya nai keli musu me soko kina na waqa; a caka tu vakavo era qai vakaotia na Faranise ena 1881. Sa soko kina na waqa lelevu ka vakatotototaka na usa i yaya kei na veisokoyaki. Ena vuku ni veivakolonitaki kei na nodra vakavunene nai taukei ni koro, era cemuri ka sa mai tawana ena gauna nei Julius, na bobula sereki: ko ira na kai Itali, Siria, Ijipita kei na Jiu. Baleta ni koto donu, sa yaco me koro ni sotasota ni veimata tamata ka ra kauta talega yani kina na nodra dui kalou. Ko ira na Jiu na nodra Kalou ko Jiova, ko Roma na kalou ni wasawasa ko ‘Posoidoni’ [Poseidon] kei Kirisi na kalou yalewa ni dodomo [love] ko ‘Aferedaiti’ [Aphradite] ka rauta e 2000 na kena parofita gone yalewa ka ra vakayagataki ena dautagane kei na dauyalewa. Sa rauta me buli e dua na vosa vou vaKirisi na ‘korinthiazomai’ ka kenai balebale na dautagane/dauyalewa [fornication] se ‘vakakoronica’ se ena vosavosa vakaViti ‘koro ni ca’ ka ni koro ni valavalaca. E na uneune levu ni 1858 e ceuraki kina na koro makawa ka kunei kina nai dabedabe ni veilewai ka lewai kina ko Paula. Ko Koronica erau veiqaravi toka kei Aceni, na koro levu ni vuku ka rau dau veisisivi se veiqatitaka se ko cei na koro rogo se dokai. A volai nai vola mai Efeso enai katolu ni nona kaulotu ko Paula rauta na 65 AD/ACE ka sauma kina eso na vakatataro ni nodra bula na lewe ni lotu.*

C. I Koronica 15:1-11, [ke tiko nomu gauna mo wilika sara na 12-58]: Oqo e dua na wase ni vola e dodonu meda vulicaka kila vinaka sara ni sa vakamacalataka vakamatata na tucake tale mai na mate. Sa dina na tucake tale nei Jisu ka sa yaco mei takele ni noda vakabauta...ke sega ni dina sa qai matewale sara noda vakabauta...eda na qai goleva e na 12-58 na tikina bibi koya. E ke eda vakadeitaka ga ni ra a vakadinadinataka nai apositolo era raici koya ena yago ni tucake tale, era kana ka gunu vata kei koya; ko ira na

lewe vuqa na vakabauta era a raici Jisu a tucake tale mai na mate. Sa kaya ko Paula ni ko koya talega e qai muri sara ni a sota kei Jisu. Sa dusia ko Paula nai vakadinadina ni tucake tale mai na mate: sa yalataki enai VTM. Me da tukuna tale: sa tukuni na yacadra nai apositolo era a raica e matadra dina ni sa tucake mai na mate ko Jisu; ka kenai kuri ga ni ra lewe 500 era raica vata ga ena dua na gauna. E so vei ira oqo era sa bula tiko ka rawa mera talanoataka se vakadinadinataka ka vakadeitaka na veika era raica. Sa dusia ga ko Paula ni sega ni dua ga nai tukutuku lasu se tukutuku vuka [fake news, na vosa ena gauna oqo]. II. Ko Paula ga e qai raica sara e muri, sega ni vakataki ira e liu, ko koya e raici Jisu ena raivotu ena gaunisala ki Tamasiko [Cakacaka 9:1-19;22:6-16;26:12-18]. Sa raica ko Paula, sa vakabauta ka ni rau sa veitalanoa kei na Turaga ka sai koya oqo nai lesu ni sala ena bula nei Saula [Paula]. III. Na 12-58 ena qai golevi tale ena dua na gauna, ia meda kila mada: ni koi keda talega eda na tucake tale; oqo nai nuinui vou sa kauta mai na Dina ni tucake tale mai na mate. Na Dina ni tucake tale ni yagoda, ko ya na yago vakayalo, me vakataki Jisu ga ni curu ena katuba sogo. Na tucake tale sa nodai nuinui na tamata vakabauta va-Karisito. IV. Ko koya sa vakabauta na Tucake tale mai na Mate, sa vakabauta ni sa nona na qaqa ni Tucake Tale mai na Mate. “*Ko iko Mate e vei na nomu bati gaga? Ko iko bulubulu evei na nomu gumatua?...eda sa gumatua sara ena vuku ni noda Turaga ko Jisu Karisito*” [I Kor 15:55-56]. Sa mate ena vukuda ko Jisu, sa tucake tale, sa noda na qaqa ni Tucake tale mai na mate. ALELUYA!

D. Ai vakamacala me baleti Luke: E vica na tikina bibi meda kila taumada: 1. Na veivakabulai sa mai vakayacora na Kalou ena bula nei Jisu sa baleti yuravura taucoko, [inclusive]: a. Ko Luke ea sega ni vakacuruma nai tukutuku me kua ni vunautaki nai Tukutuku Vinaka vei ira na kai Matanitu tani me vaka e kune ena Maciu 10:5-6 [cf Marika 6:7-13; Luke 9:1-6]; b. E sega talega ni vakacuruma na veitalanoa ni marama ni Kenani kei Jisu ena Maciu 15:21-28 [cf Marika 7:24-30]; c. Ko Luke e sega so ni vakabibitaka na kena vakayacori na parofisai mai nai VTM me vakataki Maciu. Ia me vakataki Maciu e rau tukuna na kawa i Jisu: ko Maciu e tekivu mai vei Eparaama; sa talei nida wilika ni ko Maciu e vakacurumi rau na yalewa ko Reapi, na yalewa dautagane me kawa mai kina ko Jisu kei Ruci na yalewa ni Moapi. Dina ga ni sega ni tukuni rau na yalewa e rua ko Luke, ia sa tekivu mai vei Atama ki Vua na Kalou [Luke 3:38]. Koi rau na dauvolavola erau sa dusia ga na Nona veidigitaki na Kalou ka sega ni dodonu me beci koya kina e dua na tamata, tagane se yalewa. 2. Sega ni vakataki Maciu kei Marika, ko Luke sa qarauna me tekivutaka na nonai tukutuku me salavata kei nai tukutuku ni gauna ko ya [raica e cake “an orderly narrative/account”--- “mai nai vakatekivu, me’u veidutaitaka nai vola vei kemuni,” Luke 1:3]: na bula vakapolitiki, vakailavo, bula veimaliwai kei na bula

vakavanua [historical/geopolitical]. Na nona Kosipeli sa vakarautaki me baleti vuravura raraba; sa vakarau tu na vanua, ko ya sa koto donu na veiliutaki ni vanua me ciqoma na Nona lako mai ko Jisu.

3. E levu cake na nona tukuna vakamatailalai na bula, mate kei na tucake tale ni Turaga ko Jisu. E levu cake nai talanoa me vakadinadinataka na tucake tale ena Nona vakaraitaki Koya ko Jisu vei iratou na tisaipeli.

4. E vakavolekati keda sara enai talanoa totoka ni yuvale [pen-portraits], me vakataki: Elisapeci kei Sakaraia [1:5-25,57-80], Meri kei Josefa [1:26-56;2:1-26, 41-52]; Simione kei Ana [2:25-38] kei Joni na Dauveipapitaisotaki [3:1-20]. Oqo ko ira na turaga kei na marama ea sotava ko Jisu ena Nona bula.

5. Nai talanoa e rawa nida vakasamataka, se meda veitalanoa kina ka raica na kena yaga ena noda bula, me vaka oqo: Na nodra vakadinadina ko ira sa rawai ena bula mai Vua na Dauveiqaravi Levu, ka sa yaco me nodrai Vakabula na Turaga ko Jisu [1:1-2], me vakataki ira oqo: na marama ka lumuta na yavai Jisu ena waiwai [7:36-50]; ko Sakeusa ena nona a vakabulai koya ko Jisu, ena nona lakovata kei koya ki nona vale [19:1-10]; na Nona sota kei ira eso tale na Nona tisaipeli, ka sega ni okati kina ko iratou na lewe 12, ko ya ena gaunisala ki Emeo; kei Kaliopasa kei na nonai tokani? Na watina beka? [24:13-15].

6. Sa tukuna e dua na Jisu dauveikauwaitaki ka dauloloma: na marama ka lumuta na yavana [7:36-50], na marama turudrabalavu ka yabaki 12, ena nona a tara na tutu ni sulu i Jisu ena gaunisala; kei Jairo [8:41-42,49-56] me la'ki vakabula na luvena yalewa yabaki 12 [8:43-48]; na vada mai Neini ka vakabulai na luvena tagane [7:11-17].

7. Na talei kei na titobu ni loloma mai vale [ni Kalou], ena veivosoti kei na Nona bokoca nai valavalaca, me vaka nai talanoa ena Luke 15:1-32: na sipi ka yali, na tiki ni siliva ka yali [ka rawa ni vakadewataki ni vosa vakatautauvata oqo ni 'Kalou,' e vaka na yalewa, se na marama], me vaka: na gone sa yali, na gone cidroi se na loloma mai vale...na loloma ni Kalou sa dei tu ga ka sa sega sara ni veisau.

8. Na nodra kauwaitaki na dravudravua, tamata e biligi tani ka vakalolomataki ka okati kina ko ira na marama. Sa vutuniyau ko Luke enai talanoa e veivakaugeti ka veilauti me yaga ena noda bula ni soKalou, kei na noda vakadinadinataka Jisu kei na noda veiqaravi ena vanua eda bula kina.

D. Luke 5: 1-11: I. Sa duidui nai vakarau ni nona veikacivi na Kalou; eke eda raici Jisu me vakataki ira ga na Rapai sa kacivi ira eso mera muri koya me nona gonevuli [tisaipeli], ko ira era na tomana na nonai vakavuvuli. Sa kila rawa ko Jisu me kaciva e 12 me ra dui matataka na yavusa e 12 e Isireli ka vakaraitaka ga ni sa lako taucoko tiko ko Isireli ena vei kacivi kei nai lakolako oqo. II. Sa tekivu oqo vei Pita kei na tacina ko Adriu. Sa tekivu vunau ko Jisu ena bati ni drano mai Kalili, ia ni sa lewe levu era toso mai mera vakarorogo, sa vodoka e dua na waqa e kele no e bati ni drano [wasawasa ko Kanesareti se Drano mai Kalili se Taipiria, ka drodro mai na uciwai ko Joritani ka laki tini ena Waitui Mate –Dead Sea], na waqa nei Pita...sa nakita na Turaga me vodo kina ka vakayagataka mei tutu ni vunau. Sa vunau vei ira na lewe ni vanua...era sa vakarorogo na tamata ka okati kina ko Pita, na tacina ko Adriu kei ira nonai tokani dauqoli ko Jemesa kei Joni na luvei Sepete kei Sepete na tamadrau. Ko ira oqo era cicivaka tiko nodra bisinisi ni qoli ena

veisiga. III. Ni oti nona vunau, sa kaya ko Jisu meratou sudra yani ki na wai titobu me qoli. Sa vakarorogo tu ko Pita na Dauqoli vua e dua [Jisu] ka sega ni kila na qoli, ia sa dreti Pita na vosa nei Jisu ka talairawarawa kina. Dina ga ni sa tusanaka ko Pita ni ratou sa qoli ena bogi ka sigavaka ka drava ga, eratou sa muria ga na vosa. Ia ni ratou sa yavia na lawa sa sinai na waqa ena ika...sa vinaka ga niratou sa talairawarawa ka vakabauta na Vosa nei Jisu. IV. Ni raica ko Pita na caka mana sa yaco sa cuva sobu ka vakila ni sega ni ganiti koya me tu e na matai Jisu. Sa vakaga na nona raici koya ko Aisea [6:1-11] ena mata ni Kalou, ni sa savasava na Kalou ka dukadukali ko koya. V. Ni sa raica ko Jisu na yaloi Pita, sa kacivi koya me dua na dauqoli vou, *“Kakua ni rere, ena siga mai muri ko na rawai ira na tamata [ko na qolivi ira na tamata].”* VI. Na veikacivi ni Kalou sa yaco talega vei keda; ena nona veidigitaki ga na Kalou ni raica ni da veiganiti enai tavi sa tu e matada...sa duidui ga na sala e muria na Kalou, ia e dodonu ga meda dui vakarorogo kina ka talai rawarawa.

3. Na Sala ni Vuli Vola Tabu [Bible Study Methods], na sala ni vakadewataki ni vosa [exegesis]:A. Ni soli mai na lesoni se tikina mo wilika: wilika sara, oti qai wilika nai talanoa ni bera na lesoni, tarava nai talanoa ni oti na lesoni ko ya [context]. B. Tovolea mo kila toka nai naki ni kena volai nai vola koya; me vakataki Joni 20:30-31.C. Wilika tale na lesoni ka toqa na vosa kei na vakasama bibi e lauti iko? D. Ko raica rawa e dua na vakasama e buwawa ka sega ni macala vinaka, raica tale ka wilika na kena vakadewa vakavavalagi, kena e rawarawa? E. Raica tale na tikina enai Vola Tabu e rawa ni vakamacalataka na vakasama ko raica tiko, me vaka ena veivola tale eso enai Vola Tabu.Vakayagataka e so na taro ena vosa: A cava [what]? Gauna cava e volai kina se cavuti kina na vosa [when]? A cava na vuna [why]? Caka/yaco/rawa vaka evei [how]? F. Raica na “a” “b” “c” lalai enai Vola Tabu vakaidusidusi ka tukuna na vanua mo wilika tale me vakamatatataka na tikina ko wilika tiko; na references se foot/end notes. Indexes enai VT Vakavavalagi. G. Dikeva na vakayagataki ni gauna [tenses]: “Au a lako!” [past], “au sa lako!” [present] kei “au na lako!” [future]? I. Raica rawa e so na vakasama vou? [Goleva na veitikina ena lesoni ni kua? Se dua ga na tikina] J. Mo nanuma tiko ni ko wilika tiko e dua nai vola ka volai ena 2000 vakacaca na yabaki sa oti, mo vakasamataka na i tuvatuva ni vanua [geography], nai tovo ni bula, [culture and traditions], na veika e yaco ena gauna koya [history], kei nai vakarau ni nodra volavola [literature].K.Ia sa dei tu ni oqo na vosa ni Kalou, e vosa bula [Ipiriu 4:12]. Mo masulaka ka nuitaka na Kalou ena nomu vukei ni sereki ni vosa.L. Sa kena gauna oqo mo tovolea ke ko gadreva me toso cake tikoga na nomu kila na i Vola Tabu , mo tekivu vakavolia e so nai vola ka rawa me vukei iko. Eso nai Vola Tabu sa tu vata kei na kenai vakamacala [Commentary] se Dictionary of the Bible kei na nomu Dauwilika wasoma na Taro enai vola ni Sere vakaviti sa no kina na yavu ni noda vakabauta kei na cioloji ni lotu. M.Na kena i otioi mo qai taroga na taro: A cava e da vulica rawa mai nai talanoa oqo? Se A cava na kenai balebale vei au/kena yaga vei au ena noqu i tutu vakatamata, vakalotu vakarisito, etc, se cava na kenai balebale /yaga ki nai vavakoso? N.Kua ni rawai sara ena muria nai kalawa e soli yani enai vola baleta ni na tubu mai eso na vakasama e vakavotuya na Yalo Tabu, me golevi sara koya.

VEIKAUWAITAKI: A cava meda cakava me sureti kina ko ira era sega ni lewe ni lotu? E dua e da nanuma meda sikovi koya? A cava tale e

rawa ni vakayacori?

Jovili kei Lisa Meo